

Kazimierz Liman

(1925–2010)

Wybitny i zasłużony mediolatynista, profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, urodził się 16 II 1925 w Poznaniu, w rodzinie rzemieślniczej. Ojciec Franciszek był mistrzem krawieckim, matka Jadwiga zajmowała się domem. Miał dwoje młodszego rodzeństwa — brata Stefana i siostrę Teresę. Do 1939 r. ukończył szkołę podstawową i pierwszą klasę znanego poznańskiego gimnazjum Św. Marii Magdaleny. W latach okupacji pracował w firmie niemieckiej. Po wyzwoleniu podjął naukę, niebawem ponownie w gimnazjum i liceum Św. Marii Magdaleny. Świadectwo dojrzałości otrzymał w 1947 r. i jesienią tego roku rozpoczął studia historii i filologii klasycznej na Uniwersytecie Poznańskim, pracując jednocześnie, ze względu na trudną sytuację rodziny, jako nauczyciel w szkole. Nauczycielami historii K. Limana byli m.in. wybitni mediewiści: Kazimierz Tymieniecki, Henryk Łowmiański i Gerard Labuda, natomiast na polu filologii — Jan Sajdak, Witold Klinger i Józef Dziech. W 1952 r. K. Liman uzyskał najpierw magisterium z filologii (u J. Sajdaka), a wkrótce potem z historii (u G. Labudy). Przedmiotem obu prac magisterskich była dwunastowieczna hagiografia kręgu bamberskiego, co wolno traktować jako zapowiedź późniejszych badań i studiów nad żywotami św. Ottona z Bambergu. Od 1 IX 1951 r. K. Liman był zatrudniony jako asystent w poznańskim oddziale edytorskim Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego, a po przejęciu placówki przez Polską Akademię Nauk kontynuował prace edytorskie w Instytucie Historii Kultury Materialnej PAN.

W grudniu 1956 r. uzyskał stanowisko starszego asystenta w Katedrze Filologii Klasycznej UAM. Doktoryzował się 8 V 1964 r. na podstawie napisanej pod kierunkiem Wiktora Steffena — następcy Sajdaka na stanowisku kierownika Katedry — rozprawy pt. *Studia historycznoliterackie nad żywotami biskupa Ottona z Bambergu pióra Ebbona*, w rezultacie awansując (1 XI 1964) na stanowisko adiunkta. Stopień doktora habilitowanego uzyskał 19 VI 1975 r. na podstawie rozprawy pt. *Dialog Herborda*. Ze studiów historycznoliterackich nad biografią łacińską XII wieku, a stanowisko docenta 1 V 1976 r. Tytuł profesora (1 II 1989) i stanowisko profesora nadzwyczajnego w UAM uzyskał na podstawie rozprawy *Mittelateinische Studien in Polen 1945–1979 i całokształtu dorobku*. Przez 18 lat kierował Zakładem Łaciny Średniowiecznej i Nowożytnej, a w latach 1981–1984 był dyrektorem Instytutu Filologii Klasycznej UAM. Na emeryturę przeszedł w 1995 r., nie porzucając pracy naukowej oraz, na ile okoliczności i zdrowie pozwalały, związków z życiem Katedry, a później Instytutu Filologii Klasycznej UAM. Był członkiem Komisji Filologicznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Komitetu Nauk

o Kulturze Antycznej PAN i jego Komisji Neolatynistycznej, Polskiego Towarzystwa Filologicznego (prezes Koła Poznańskiego). Od 1988 r. reprezentował polskich mediewistów w Internationales Mittellateinerkomitee w Heidelbergu. Od tego samego roku współredagował periodyk Instytutu Filologii Klasycznej UAM — *Symbolae Philologorum Posnaniensium*.

Podwójne studia, bliska współpraca z historykami, przede wszystkim zaś zainteresowanie i wyczerpujące na problematykę historyczną, określiły kierunki badań K. Limana. Dla mediewistyki polskiej i światowej zasłużył się krytyczną edycją trzech żywotów „apostoła Pomorza” św. Ottona z Bambergu (pióra mniacha z Prufening, Ebona i Herborda), która ukazała się w trzech częściach w ramach VII tomu nowej serii *Monumenta Poloniae Historica* (1966, 1968, 1974), przy czym jako edytor we wszystkich trzech częściach podpisany został prof. Jan Wikarjak, natomiast K. Liman był autorem obszernych wstępów, komentarzy i indeksów. Wartość tej edycji została doceniona powszechnie (mimo uwag krytycznych Jurgena Petersohna¹), a najlepszym potwierdzeniem jej wartości może być fakt, że edycja Wikarjaka i Limana dotąd pozostaje niezastąpiona. Jeśli nie liczyć edycji najstarszego żywota dokonanej przez wspomnianego Petersohna w 1999 r., który jest wydaniem z jednego tylko rękopisu², nikt nie podjął się nowego wydania. K. Liman był chyba najlepiej w Polsce przygotowany do podjęcia tego zadania. Jak pamiętamy, obie prace magisterskie stanowiły jak gdyby etap wstępny, już w 1958 r. ukazał się ważny artykuł Stan badań nad żywotami św. Ottona z Bambergu (SŻ 3, s. 23–47), osiem lat później monografia *Studia historycznoliterackie nad żywotami biskupa Ottona z Bambergu. 1. Vita Proeflingensis* (Poznań 1966, ss. 162), po upływie kolejnych 9 lat monografia *Dialog Herborda. Ze studiów historycznoliterackich nad biografią łacińską XII w.* (Poznań 1975). O Ottonie z Bambergu i jego żywotach K. Liman pisywał jeszcze niejednokrotnie.

Sporo uwagi poświęcił Liman najstarszym kronikom polskim: Anonima zwanego Gallem (Kilka uwag o topice w „Kronice Polskiej” Galla Anonima [Symbolae Philologorum Posnaniensium (dalej: Symbolae) 1, 1973, s. 147–264], Epitety dotyczące osób w „Kronice Polskiej” Galla Anonima [w: *Ars historica. Prace z dziejów powszechnych i Polski* (ks. pam. dla Gerarda Labudy), Poznań 1976, s. 341–355], Porównania w strukturze narracyjnej „Kroniki Polskiej” Anonima Galla [Eos 66, 1978, nr 2, s. 289–303], Struktura mów przed bitwą w „Kronice Polskiej” Anonima Galla [Symbolae 6, 1983, wyd. 1985, s. 189–208], Die Feldherrnreden in der Polnischen Chronik des Anonymus Gallus [Philologus 133, 1989, 2, s. 284–302], Anonymus Gallus, der älteste polnische Chronist in seinem Werk [w: *Lateinische Biographie von der Antike bis in die Gegenwart. Scriptorum sum. Festgabe für Walter Berschin zum 65. Geburtstag*, Heidelberg 2002, s. 957–966]); Mistrza Wincentego Kadłubka (Topika w „Kronice polskiej Wincentego Kadłubka [SŻ 20, 1976, s. 95–

¹ J. Petersohn, Bemerkungen zu einer neuen Ausgabe der Viten Ottos von Bamberg. 1. Prufeninger Vita und Ebo, DA 27, 1971, s. 175–194; 2. Herbords Dialog, tamże 33, 1977, s. 546–559.

² Die Prufeninger Vita Bischof Ottos von Bamberg nach der Fassung des Grossen Österreichischen Legendars, MGH Script. Rerum Germanicarum, nova series, t. XIV. Hannover 1999.

105]) i Kronice Wielkopolskiej (Autothematisches in der Chronica Poloniae Maioris [w: Studien zur Geschichte des Mittelalters. Jurgen Petersohn zum 65. Geburtstag, Stuttgart 2000, s. 302–310]). Znajdujemy w dorobku K. Limana także rozprawkę dotyczącą saskiego kronikarza z X w., Widukinda (Metatextuelles in der Chronik des Widukind [Mittellateinisches Jahrbuch 24/25, 1998/1990, s. 267–276]) oraz kilka rozpraw o szerszej treści, z których wymienimy następujące: Łacińskie słownictwo średniowieczne pochodzenia klasycznego (Meander 24, 1969, nr 1, s. 30–40), Czy słowo w źródle historycznym zawsze odsyła do zjawisk rzeczywistych otaczającego nas świata? (w: Werbalne i pozawerbalne środki wyrazu w źródle historycznym, Lublin 1981, s. 64–78), „Graecia”, „Latium”, „Campania”, „Ruthenia” i inne starożytne pojęcia geograficzne w łacińskich źródłach średniowiecznych (Meander 42, 1987, s. 407–420), Poetyka łacińskich kronik średniowiecznych (Filomata 1991, nr 403, s. 223–236), Sender und Empfänger in den mittelalterlichen Chroniken. Zum Problematik des Kommunikationsmodell (w: Personenbeziehungen in der mittelalterlichen Literatur, Dusseldorf 1994, s. 429–455).

W twórczości Kazimierza Limana ważne miejsce zajmują przeglądy i sprawozdania z badań oraz nekrologi, wspomnienia i artykuły biograficzne o charakterze leksykalnym. Wśród tych pierwszych czołowe miejsce zajmuje obszerne i krytyczne, ogłoszone w dwóch częściach na łamach wiodącego periodyku mediolatynistycznego, sprawozdanie z badań szeroko pojętego przedmiotu w Polsce w okresie 35 powojennych lat (Mittellateinische Studien in Polen (1945–1979) (Mittellateinisches Jahrbuch 19, 1984, wyd. 1985, s. 1–36, oraz 20, 1985, wyd. 1986, s. 1–48). Kilkakrotnie pisywał o wybitnych zmarłych przedstawicielach swej dyscypliny, nauczycielach lub kolegach, z okazji ich śmierci względnie jubileuszów (Kazimierz Abgarowicz, Jan Wikarjak, Henryk Kowalewicz, Marian Plezia, Karl Langosch, Andrzej Wójcik).

Dużo pracy i serca wkładał Kazimierz Liman także w działalność translatorską, zwykle z inspiracji lub inicjatywy historyków. Jako przykład wymienię List przeora Sydona, w: Helmolda Kronika Słowian, tłum. J. Matuszewski, wstęp i kom. J. Strzelczyk, Warszawa 1974, s. 436–447. Poproszony o dokonanie weryfikacji przekładu Historii (Historii Franków) Grzegorza z Tours (VI w.) pióra ks. Teofila Richtera, włożył w to tyle trudu, że bez żadnej przesady trzeba go uznać za rzeczywistego współtłumacza. Jedno z ważniejszych dzieł historiograficznych początków średniowiecza mogło się dzięki K. Limanowi ukazać drukiem w 2002 r.³ W dwa lata później ukazała się obszerna (ss. 712) i pięknie wydana Antologia poezji łacińskiej w Polsce. Średniowiecze (Wyd. UAM, Poznań 2004), przygotowana w całości i poprzedzona obszernym (ok. 60 stron druku) wstępem K. Limana, który też jest autorem całego szeregu uwzględnionych w niej utworów, w znacznej części wcześniej niedostępnych w języku polskim. Przetłumaczył także unikalny w piśmiennictwie staropolskim traktat o sztuce podróżowania Piotra Mieszkowskiego z początku XVII w., który, miejmy nadzieję, doczeka się kiedyś publikacji.

³ Grzegorz z Tours. Historie. Historia Franków, tłum. K. Liman, ks. T. Richter, wstęp, oprac. i kom. D.A. Sikorski, Kraków 2002, ss. 498.

Kazimierz Liman cieszył się uznaniem nie tylko w kraju, ale i za granicą, czego świadectwem może być nie tylko goszczenie na łamach zagranicznych (przede wszystkim niemieckojęzycznych) periodyków i prac zbiorowych, lecz także liczne zagraniczne pobyty studyjne i z wykładami oraz w związku z konferencjami i kongresami naukowymi. Gościł i wykladał w Wurzburgu, Bambergu, Frankfurt nad Menem, Giessen, Passawie, Berlinie, Halle, Jenie, Munster, Marburgu, Kolonii, Hamburgu i Wiedniu. Szczególne więzy naukowej i osobistej przyjaźni łączyły go z przodującym na niwie mediolatinistyki europejskiej ośrodkiem kierowanym przez prof. Waltera Berschina w Heidelbergu, gdzie bawił z wykładami w 1993 r. Wyrazem wdzięczności K. Limana, a zarazem godnym uznania darem dla polskiej kultury historycznej było przetłumaczenie na język polski ważnej monografii Berschina o miejscu języka i literatury greckiej w łacińskim średniowieczu⁴. Nie doczekał się druku, o ile mi wiadomo, przekład piątego (syntetycznego) tomu najważniejszego dzieła Berschina, *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter. V. Kleine Topik und Hermeneutik der mittellateinischen Biographie* (Stuttgart 2004). Były także inne projekty translatorskie, ale chyba nie udało ich się zrealizować.

Prace naukowe i zasługi dydaktyczne Kazimierza Limana spotykały się z uznaniem. Dwukrotnie wyróżniono go nagrodą ministra. Odznaczony był Złotym Krzyżem Zasługi (1974) i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1987). Był człowiekiem nadzwyczaj skromnym, taktownym, ujmującym w obejściu w stopniu niejednokrotnie wprawiającym innych w zakłopotanie, gorącym patriotą, głęboko wierzącym i światłym katolikiem. Ożeniony w 1959 r. z Sabiną Szopką, doczekał się dwóch córek i syna. Zmarł, mimo nienajlepszego zdrowia, nieoczekiwanie dnia 27 I 2010 r. Na silnie ośnieżonym cmentarzu junikowskim w Poznaniu pożegnało go liczne grono krewnych, przyjaciół, uczniów i znajomych. Los chciał, że pogrzeb w dniu 16 lutego wypadł dokładnie w 85. rocznicę urodzin Kazimierza Limana⁵.

Jerzy Strzelczyk

⁴ W. Berschin, *Griechisch-lateinisches Mittelalter. Von Hieronymus zu Nikolaus von Kues*, Bern–München 1980, tłumaczenie: Grecko-łacińskie średniowiecze. Od Hieronima do Mikołaja z Kuzy, Wyd. TUM, Gniezno 2003, ss. 538.

⁵ Niniejszy tekst jest nieznacznie zmienioną wersją wspomnienia pośmiertnego opublikowanego w *Rocznikach Historycznych* 76, 2010, s. 347–350. Zob. także Ignacy Lewandowski, Profesor Kazimierz Liman w siedemdziesięciolecie urodzin, w: *Vetustatis amore et studio. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Kazimierzowi Limanowi*, red. I. Lewandowski, A. Wójcik, Wyd. Nauk UAM, Poznań 1995, s. 9–15, na s. 16–19 spis prac Limana opublikowanych do 1 IX 1994 r. (56 pozycji).